

Кафедра кримінального та адміністративного права

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Конституційне право

Рівень вищої освіти **перший (бакалаврський)**

Галузь знань **29 Міжнародні відносини**

Спеціальність **293 Міжнародне право**

Освітня програма **Міжнародне право**

Статус дисципліни **обов'язкова**

Мова навчання **українська**

Київ - 2020

Робоча програма навчальної дисципліни «Конституційне право»: програма для підготовки з галузі знань 293 Міжнародне право за спеціальністю 29 Міжнародні відносини освітньої програми Міжнародне право.

Розробники:

Добрянська Ольга Дем'янівна, кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри прав людини, міжнародного та європейського права Академії адвокатури України.

Астрова Лариса Миколаївна, старший викладач кафедри кримінального та адміністративного права Академії адвокатури України.

Робоча програма навчальної дисципліни «Конституційне право» для здобувачів вищої освіти галузі знань **29 Міжнародні відносини** спеціальності **293 Міжнародне право**, освітньої програми **Міжнародне право**.

Робоча програма навчальної дисципліни обговорена та затверджена на засіданні кафедри кримінального та адміністративного права Протокол № 2 від 24 листопада 2020 року.

Завідувач кафедри _____ Вереша Р.В., доктор юридичних наук

Схвалено Науково-методичною радою Академії адвокатури України

Голова НМР професор Гончаренко С.В.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом
Кількість кредитів відповідних ECTS: 6	Рік підготовки: 1 Семестри: 1 та 2
Змістовних модулів: 2 Всього: 188 годин Аудиторних: 88 годин Самостійної роботи студента: 120 годин	Лекції: 40 годин (20 годин 1 семестр, 20 годин 2 семестр) Семінари: 44 години (24 години 1 семестр, 24 години 2 семестр)
Вид контролю: залік, екзамен	Самостійна робота: 120 годин

2. МЕТА, ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Конституційне право як галузь права займає важливе місце у національній правовій системі.

Вона регулює суспільні відносини щодо організації і діяльності органів держави та органів місцевого самоврядування, взаємодії держави і особи, що складають основи правового статусу людини і громадянина, відносини, що пов'язані з адміністративно-територіальним устроєм держави, відносини, що складаються в процесі здійснення влади народом.

Мета навчальної дисципліни є:

- дати змогу здобути, засвоїти та закріпити основоположні знання в такій важливій галузі як Конституційне право України;
- сприяти опануванню методикою правового аналізу норм Конституційного права України;
- навчити ефективно застосовувати отримані теоретичні знання в конкретних умовах суспільного життя та практичній діяльності.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності	ЗК-1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК-2 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати знання у практичних ситуаціях, знання та розуміння професійної діяльності. ЗК-5 Здатність працювати як автономно, так і у команді, здатність працювати в міжнародному контексті. ЗК-7 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина. ЗК-9 Цінування та повага різноманітності і мультикультурності, здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми. ЗК-10 Здатність діяти у навчальних і професійних ситуаціях відповідно до принципів академічної доброчесності та професійної етики, а також оцінювати поведінку інших із цих позицій.
Фахові компетентності	ФК-2 Здатність використовувати базові методи дослідження держави і права при виконанні професійних задач, встановлювати історичний контекст норм і режимів, формулювати юридичні питання в абстрактно-теоретичному рівні. ФК-5 Вміння характеризувати природу та джерела зовнішньої політики держави, еволюцію підходів до формування та здійснення зовнішньої політики, принципи організації системи зовнішньої політики та

	функціонування інститутів зовнішньої політики, а також здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність в міжнародних відносинах. ФК-7 Уміння працювати з міжнародними документами: договорами, актами міжнародних організацій тощо, — здійснювати юридичний аналіз та юридичну кваліфікацію явищ міжнародного життя на основі міжнародно-правових норм, аналізувати їхній характер і юридичний статус, складати проекти й супровідну документацію українською й іноземними мовами, у співпраці з компетентними фахівцями готувати справи до розгляду в українських, закордонних, міжнародних судах і арбітражах. ФК-10 Знання засад і доктрин національного та міжнародного права, а також змісту ключових правових інститутів, здатність до їх аналізу та прогнозування тенденцій розвитку; уміння використовувати ці знання і навички у практичній діяльності, надавати юридичні висновки й консультації, здійснювати юридичний супровід основних видів міжнародної співпраці та зовнішньоекономічних операцій, розробляти правову позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів, вести дискусію й дебати, а також виконувати інші види діяльності юриста з питань конституційного права.
--	---

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Конституційне право» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Мислити абстрактно й аналітично, синтезувати загальні знання насамперед із предметної області для досягнення цілей професійної діяльності, швидко розуміти професійні завдання, оцінювати їхню складність.	ПРН-1
Демонструвати володіння загальнотеоретичними поняттями і категоріями конституційного права, теорії держави і права, вільно оперувати юридичними поняттями та термінами, орієнтуватися у початкових онтологічних, антропологічних, аксіологічних засадах сутності, походження та цивілізаційного призначення права; розуміти базові теоретико-правові підходи, на основі яких здійснюється тлумачення та застосування норм і принципів права, та визначати тенденції його розвитку.	ПРН-2
Визначати міжнародно-правову ситуацію, використовувати різні джерела безпосередньої й опосередкованої інформації для з'ясування потрібних обставин і фактів, надання міжнародно-правової оцінки подіям міжнародних відносин, застосовувати одержані знання й уміння з міжнародних відносин, міжнародного та національного права при вирішенні практичних завдань	ПРН-4
Швидко знаходити потрібну інформацію, обробляти й аналізувати її, оцінювати за достовірністю та релевантністю, аналізувати зібрану й оброблену інформацію про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, складати аналітичні довідки, звіти й інші форми представлення результатів аналізу з правильним оформленням посилань на норми міжнародного та національного (українського та закордонного) права.	ПРН-5
Демонструвати концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень міжнародного права (публічного та приватного), порівняльного законодавства, національного права, ускладненого іноземним елементом, виявляти в подіях і фактах міжнародного життя тенденції та закономірності, формулювати їх та визначати пов'язані з ними майбутні можливості й ризики.	ПРН-10
Дискутувати з юридичних питань на високому рівні, бути коректним до представників іншої точки зору, виявляти сильні та слабкі сторони чужої аргументації.	ПРН-12
Здійснювати наукові дослідження з актуальних питань теорії та практики конституційного права, формулювати новизну таких досліджень, публікувати їх результати в наукових фахових виданнях, а також захищати власні розробки	ПРН-17

на відповідному рівні, беззастережно керуючись при цьому нормами наукової етики й академічної доброчесності.	
--	--

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Конституційне право**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Знати та розуміти правові доктрини, теорії, політико-правові ідеї, принципи та систему джерел конституційного права , методи правового регулювання, історію виникнення та еволюцію конституційно-правових інститутів конституційного права України.	ПРН-2
Визначати і розрізняти головні, загальні і початкові інститути конституційного права, конституційні принципи правового статусу людини і громадянина, класифікувати види прав і свобод людини і громадянина.	ПРН-2
Здатність до формулювання та аналізу різних підходів до регулювання та закріплення правового статусу людини і громадянина в різних країнах, види поколінь прав людини, інституту демократії, особливостей закріплення системи органів державної влади та місцевого самоврядування, форми правління, територіального устрою, правового режиму.	ПРН-4
Здатність характеризувати та структурувати конституційно-правові інститути, види виборчих систем, моделі судової системи та конституційного контролю , систему органів публічної влади.	ПРН-4
Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, практики Європейського суду з прав людини, сучасних тенденцій розвитку конституціоналізму.	ПРН-2
Формулювати та розуміти конституційних цінностей і принципів людської гідності, свободи, рівності, верховенства права, демократії, сучасних концепцій прав людини.	ПРН-2
Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми при оцінюванні різних конституційних актів, що регулюють конституційно-правові відносини.	ПРН-10
Здатність аналізувати проблеми правового регулювання конституційно-правових інститутів (або їх відсутність чи неналежне правове регулювання) та вміння формулювати та обґрунтовувати різні правові позиції щодо їх ефективності або потреби в реформуванні.	ПРН-1; ПРН-5
Вирішувати практичні завдання з навчальної дисципліни демонструючи застосування набутих теоретичних знань на практиці.	ПРН-1, ПРН-5
Ілюструвати певну проблематику відповідними прикладами з судової практики Конституційного Суду України, Європейського Суду з прав людини.	ПРН-5

Надавати висновок щодо реформування конституційно правових інститутів, демонструвати власне бачення шляхів розв'язання проблемних питань конституційного регулювання.	ПРН-17
Виявляти знання і розуміння щодо сучасних тенденцій розвитку конституціоналізму.	ПРН-10
Критично оцінювати тенденції і перспективи розвитку конституційного процесу в Україні.	ПРН-10
Вміти вести дискусію з актуальних проблем конституційного права, працювати в команді, бути критичним , цінувати і поважати різноманіття думок	ПРН-12

4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є: виступи на семінарських заняттях, виконання індивідуальних проєктів, досліджень, презентацій, виконання індивідуальних доповідей, залік, екзамен.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: опитування на семінарах, виконання рефератів, проєктів-досліджень, презентацій, інфографіки, участь у моделюванні процедур, робота з кейсами, ведення словників термінів, написання есе.

Форма модульного контролю: контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: залік – 1 семестр; екзамен – 2 семестр.

Підготовка студентів до семінарського заняття передбачає:

- вивчення Конституції України, законів України, інших нормативно-правових актів, конспекту лекцій, рекомендованої літератури (наукових джерел, е-підручників, монографій, публікацій в журналах).

Особливу увагу потрібно приділити «Ключовим поняттям», які зазначені перед планом кожного семінарського (практичного) заняття.

Студенти на семінарських заняттях повинні вміти:

1. Аналізувати зміст Конституції України, законів, міжнародних актів, нормативно-правових актів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Президента України та міжнародних актів.

2. Користуватися джерелами галузі, офіційним тлумаченням Конституції України, коментарями і роз'ясненнями при вирішенні конкретних питань з конституційного права.

3. Формулювати і аналізувати основні поняття, категорії, наводити приклади з конституційного законодавства інших держав.

4. Характеризувати конституційно-правові інститути, давати порівняльний аналіз конституційно-правових інститутів конституційного права України та конституційного права зарубіжних країн.

5. Розв'язувати ситуативні задачі, кейси, моделювати процедури, готувати проєкти документів, демонструвати комп'ютерну презентацію з певної тематики, складати схеми, тестові завдання.

6. Правильно тлумачити чинне конституційне законодавство.

7. Застосовувати одержані знання на практиці.

КРИТЕРІЇ ПОТОЧНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Усний виступ/виконання письмового завдання	Критерії оцінювання
5	У повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, правильно відповідає на усі додаткові запитання викладача.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, відповідає на усі додаткові запитання викладача, але при цьому не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності та незначні помилки.
3	У цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, відповідає частково на усі додаткові запитання викладача, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.
2	Не у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань, практичних завдань та додаткових запитань викладача, допускаючи при цьому суттєві неточності та помилки.
1	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань, практичних завдань та додаткових запитань викладача.

Для самостійної перевірки знань студента в програмі передбачені питання для **самоконтролю**.

Складовою частиною самостійної роботи студента при вивченні Конституційного права України є написання **проектів-досліджень, або рефератів**. Підготовка проектів-досліджень, рефератів має на меті не тільки закріплення набутих знань, але й розширення та поглиблення їх, шляхом детального та всебічного вивчення обраної теми, визначення предмета дослідження та з'ясування актуальності обраної проблематики.

Написання рефератів чи проєктів дасть можливість студентам оволодіти навичками наукового дослідження, що в свою чергу, в майбутньому може сприяти написанню магістерських та інших наукових робіт.

На (практичних) заняттях передбачено виконання **творчих завдань** у формі **комп'ютерної презентації, інфографіки**, моделювання процедур, складання порівняльних таблиць з певної тематики, **робота з кейсами, ведення словника термінів**, складання тестових завдань, проєктів документів, **коміксів, написання есе, робота з відео-трансляціями засідань КСУ, ВРУ.**

Розподіл балів, що отримують студенти за видами робіт:

- виступи на семінарах від 1 до 3 балів
- доповнення до доповіді 1-2 бали
- самостійна робота (написання есе) до 5 балів
- активна участь у дебатах, дискусіях 2 -5 балів
- модульна контрольна робота до 10 балів
- індивідуальна робота або в команді 5-7 балів
- додаткова оцінка (написання наукової роботи участь у наукових конференціях, або аналітичний огляд публікацій в англomовних виданнях) 10 балів

Підсумковий контроль у 1 семестрі проводиться у формі заліку. Залікова оцінка розраховується шляхом додавання балів, отриманих студентом протягом семестру.

Підсумковий контроль у 2 семестрі проводиться у формі екзамену. Екзамен проводиться у вигляді виконання практичних задач з конституційного права. Розв'язання практичних задач передбачає застосування чинного законодавства України та міжнародних нормативно-правових актів. Цитування/копіювання тексту Конституції та законів України, положень міжнародних нормативно-правових актів без їх аналізу у співвідношенні з умовами задачі – не зараховується. Приклади формулювання завдань: «Встановіть відмінності.....», «Встановіть співвідношення...», «Встановіть етапи...», «Надайте юридичну оцінку...».

Під час екзамену студентам дозволяється використовувати друковані нормативно-правові акти та/або їх електронну форму.

Підсумкова оцінка розраховується відповідно до кількості балів, отриманих студентом під час проведення поточного контролю протягом семестру, самостійної роботи та з додаванням балів за екзамен.

Поточний контроль	Семінарські заняття	45 балів (змістовний модуль 1 – 20 балів, змістовний модуль 2- 25 балів)
	Модульні контрольні роботи	10 балів

	Самостійна робота	15 балів
Підсумковий контроль	Екзамен	30 балів
Всього		100 балів

Критерії підсумкового оцінювання знань студентів:

Шкала ECTS	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 Балів	Відмінно - відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 Балів	Добре - високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	74-81 Балів	
D	64-73 Балів	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-63 Балів	
FX	35-59 Балів	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 Балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методами навчання у межах дисципліни «Конституційне право» є: лекційні заняття, практичні заняття, пояснювально-ілюстративний, проблемно-пошуковий (метод проблемного викладу), розбір конкретних ситуацій, імітаційні ігри, презентації-виступи, семінари-дискусії, колоквіум, консультації, мозкові атаки, самонавчання.

6. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Денна форма			
	Усього	у тому числі		
Л		С+Пр.	С	
Змістовий модуль 1				
Тема 1. Конституційне право – провідна галузь права України		2	2	6
Тема 2.Наука конституційного права України		--	-	4
Тема 3 Конституція України : поняття і юридичні властивості		4	2+2	5
Тема 4.Загальні засади конституційного ладу України		4	2+2	6
Тема 5.Конституційні права, свободи і обов’язки людини і громадянина в Україні		4	4 +2	8
Тема 6. Конституційні основи народного волевиявлення в Україні		4	2+2	6
Змістовий модуль 2				
Тема 7. Конституційні основи системи державних органів України		4	4+2	10
Тема 8. Верховна Рада України		2	2+2	10
Тема 9. Президент України		2	2+2	10
Тема 10. Кабінет Міністрів та інші органи виконавчої влади України		4	2+2	10
Тема 11. Територіальний устрій України.		2	2	10
Тема 12. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні		4	2+2	10
Тема 13. Правовий режим воєнного, надзвичайного стану, надзвичайної ситуації.		--	-	10
Тема 14. Конституційна відповідальність за законодавством України.		2	2	10
Тема 15. Сутність конституціоналізму.		2	2	5
Всього годин:		40	48	120

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Тема 1. Конституційне право - провідна галузь права України

Поняття і предмет конституційного права як галузі права України. Місце конституційного права в системі права України.

Джерела галузі конституційного права України. Міжнародний договір – джерело конституційного права України. **Вплив міжнародного права на систему джерел конституційного права України.**

Прогалини і колізії у конституційному праві України та шляхи їх усунення і подолання.

Система галузі конституційного права України. Поняття, види та особливості конституційно-правових інститутів.

Тема 2. Наука конституційного права України

Поняття, предмет і методи науки конституційного права України. Функції науки конституційного права. Місце науки конституційного права в системі юридичних наук.

Роль науки конституційного права у розбудові держави і права України.

Становлення та основні напрямки розвитку науки конституційного права України.

Значення вивчення науки конституційного права України для підготовки правознавців.

Тема 3. Конституція України: поняття і юридичні властивості

Поняття, сутність і види конституції. Функції конституції. Об'єкт конституційного регулювання. Місце конституції в системі національного законодавства. Юридичні властивості конституції. Особливості суб'єктів і порядку прийняття, зміни та відміни конституції. Конституційні норми і конституційні інститути. Конституція і міжнародно-правові акти.

Властивості Конституції України як Основного Закону. Основні принципи Конституції України. Юридичні властивості Конституції України.

Конституція України та громадянське суспільство.

Тема 4. Загальні засади конституційного ладу в Україні

Поняття конституційного ладу. Конституційне визначення України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

Державний суверенітет – самостійність у прийнятті рішень внутрішньої та зовнішньої політики. Суверенітет держави у міжнародних правовідносинах.

Конституційне закріплення принципу народного суверенітету. Конституційні засади правового порядку в Україні.

Принцип верховенства права в системі засад конституційного ладу.

Людина як вища соціальна цінність в Україні. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини як головний обов'язок держави в Україні.

Конституційне закріплення форми української держави (форми правління, форми державного устрою, державно-правового режиму).

Конституційні засади економічних відносин в Україні. Рівність перед законом усіх суб'єктів права власності. Об'єкти права власності Українського народу.

Конституційний принцип політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності суспільного життя в Україні.

Конституційні засади національної та культурної політики Української держави. Статус української мови як державної мови. Європейська хартія регіональних мов або меншин. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019р.

Державні символи України. Державні символи – атрибути державного суверенітету у міжнародних відносинах.

Тема 5. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні

Поняття та елементи конституційно-правового статусу людини і громадянина. Конституційні принципи правового статусу людини і громадянина в Україні.

Поняття, зміст и види конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Поняття і види гарантій конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

Загальна характеристика політичних прав громадян України. Загальна характеристика економічних, соціальних та культурних прав людини в Україні. Конституційні обмеження у реалізації конституційних прав та свобод людини в Україні. Обмеження прав людини в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Порядок реалізації та захисту прав людини в Україні. Конституційне право на звернення за захистом своїх прав і свобод до міжнародних судових установ/органів міжнародних організацій. Місце Європейського суду з прав людини у механізмі захисту прав людини.

Поняття і зміст конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні.

Поняття громадянства. Громадяни, біпатриди, апатриди. Конституційні засади громадянства України. Закон «Про громадянство» від 18 січня 2001 року. Виникнення і припинення громадянства України. Суб'єкти, які розглядають питання, пов'язані з громадянством України. Європейська конвенція про громадянство.

Правовий статус іноземців в Україні. Закон України «Про правовий статус іноземців» від 22 вересня 2011 року. Права, свободи і обов'язки іноземців. Право на притулок. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року. Статус закордонних українців. **Поняття та характеристика конституційного статусу національних меншин в Україні.** Правовий статус внутрішньо переміщених осіб.

Тема 6. Конституційні основи народного волевиявлення

Поняття і соціальна цінність демократії. Безпосередня і представницька демократія. Вибори і референдум як форми безпосереднього народного волевиявлення. Політичні партії в Україні. Громадські об'єднання в Україні.

Поняття і види виборів. Виборча система України. Пропорційна та мажоритарна виборчі системи. Конституційне закріплення виборчого права в Україні. Вільні вибори. Загальне, рівне і пряме виборче право. Таємність голосування. Виборчі цензи.

Виборчий процес та його правова регламентація.

Поняття і види референдумів. Правова регламентація призначення, організації, проведення та визначення результатів референдумів. Правові наслідки референдуму.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

Тема 7. Конституційні основи системи державних органів України

Механізм держави як сукупність державних організацій. Види державних організацій. Апарат держави як сукупність державних органів. Поняття органів держави та їх види.

Конституційне закріплення системи державних органів України. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Правова регламентація формування і організації діяльності Конституційного Суду України.

Поняття і соціальне призначення судової влади. Співвідношення судової влади з законодавчою і виконавчою владою.

Основні засади судочинства в Україні. Система судоустрою. Конституційний статус суддів. Вища рада правосуддя, її склад і компетенція. Органи суддівського самоврядування.

Конституційні принципи організації і функціонування органів державної влади в Україні. Реформа державної служби в Україні.

Система антикорупційних органів в Україні, їх статус та компетенція. Огляд рішень Конституційного Суду України у сфері державної антикорупційної політики.

Тема 8. Верховна Рада України

Поняття і соціальне призначення законодавчої влади. Співвідношення законодавчої влади з виконавчою та судовою владою.

Верховна Рада України - єдиний орган законодавчої влади в Україні. Конституційний склад, порядок обрання і строк повноважень Верховної Ради України. Дostroкове припинення повноважень Верховної Ради України.

Народний депутат України та його статус. Несумісність депутатського мандату. Присяга народного депутата України. Гарантії депутатської діяльності. Депутатська недоторканність

(огляд змін у законодавстві України). Підстави дострокового припинення повноважень народного депутата України.

Конституційна регламентація компетенції Верховної Ради України. Функції та повноваження Верховної Ради України. Міжнародна діяльність Верховної Ради України: міжнародні парламентські організації, постійні делегації Верховної Ради України, міжпарламентські асамблеї, спільні міжпарламентські комісії.

Питання, які визначаються та встановлюються виключно законами України. Закони та інші акти Верховної Ради України.

Парламентські процедури: установча, законодавча, процедури здійснення парламентського контролю. Конституційний статус спеціалізованих органів парламентського контролю - Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Рахункової палати.

Організація роботи Верховної Ради України. Чергові і позачергові сесії Верховної Ради України, її відкриті і закриті засідання.

Апарат Верховної Ради України.

Тема 9. Президент України

Конституційний статус Президента України як глави держави. Президент України - гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України - гарант реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Президент як представник держави у міжнародних відносинах.

Право недоторканності Президента України. Правова охорона честі і гідності Президента України. Охорона і збереження звання Президента України.

Конституційні вимоги до кандидата у Президенти України. Порядок обрання Президента України. Правова регламентація виборів Президента України. Чергові і позачергові вибори Президента України. Порядок вступу на пост Президента України. Присяга Президента України. Президентська несумісність.

Строк повноважень Президента України. Конституційні підстави і процедура дострокового припинення повноважень Президента України. Виконання обов'язків Президента України у разі дострокового припинення повноважень Президента України.

Компетенція Президента України.

Рада національної безпеки і оборони України, її конституційний статус і склад.

Офіс Президента України.

Тема 10. Кабінет Міністрів та інші органи виконавчої влади України

Поняття і соціальне призначення виконавчої влади. Співвідношення виконавчої влади з законодавчою і судовою владою..

Конституційна система органів виконавчої влади в Україні.

Кабінет Міністрів - вищий орган у системі органів виконавчої влади України. Правова регламентація діяльності Кабінету Міністрів України. Склад Кабінету Міністрів України і порядок його формування. Вимоги до членів Кабінету Міністрів України.

Компетенція Кабінету Міністрів України та його акти. Кабінет Міністрів України у міжнародних відносинах.

Підстави і порядок припинення повноважень Кабінету Міністрів, Прем'єр-міністра та інших членів Кабінету Міністрів України. Відставка КМУ внаслідок прийнятті ВРУ резолюції недовіри.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, порядок їх утворення. Адміністративна реформа в Україні. Е-уряд.

Система, склад, порядок формування і компетенція місцевих державних адміністрацій. Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій. Підстави і порядок припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій.

Тема 11. Територіальний устрій України

Поняття територіального устрою держави і його співвідношення з державним устроєм. Адміністративно-територіальний устрій держави.

Конституційні засади територіального устрою України. Система адміністративно-територіального устрою України.

Конституційний статус Автономної Республіки Крим. Особливості конституційного статусу міст Києва та Севастополя.

Особливості правового статусу тимчасово окупованих територій України.

Тема 12. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні

Поняття місцевого самоврядування і його сутність. Місцеве самоврядування в системі публічної влади. Європейська Хартія про місцеве самоврядування.

Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні. Система місцевого самоврядування. Здійснення місцевого самоврядування територіальною громадою безпосередньо та через органи місцевого самоврядування. **Загальна характеристика конституційного статусу органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні.** Компетенція і акти органів місцевого самоврядування. Об'єднані територіальні громади. Реформа місцевого самоврядування.

Тема 13. Правовий режим воєнного та надзвичайного стану, надзвичайної ситуації.

Поняття воєнного стану. Правове регулювання режиму воєнного стану в Україні та на її окремих територіях. Порядок введення та припинення, скасування воєнного стану.

Поняття надзвичайного стану, його правове регулювання в Україні. Порядок введення та припинення надзвичайного стану.

Особливості здійснення державної влади та місцевого самоврядування в Україні під час воєнного стану та надзвичайного стану. Особливості реалізації прав і свобод людини і громадянина під час воєнного стану та надзвичайного стану. Наслідки введення воєнного стану для міжнародних відносин.

Поняття режиму надзвичайної ситуації, його відмінність від воєнного та надзвичайного стану. Види надзвичайних ситуацій. Порядок введення режиму надзвичайної ситуації, його припинення. Нормативно-правове регулювання карантину в Україні 2020-2021 років.

Тема 14. Конституційна відповідальність за законодавством України.

Поняття конституційної відповідальності, її види. Нормативна основа конституційної відповідальності в Україні.

Склад конституційного делікту. Відмежування конституційної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності. Конституційно-правові санкції.

Тема 15. Сутність конституціоналізму.

Історія виникнення терміну «конституціоналізм». Поняття конституціоналізму, підходи до його визначення. Суть, зміст та форма конституціоналізму. Принципи конституціоналізму.

Історія українського конституціоналізму. Новітній конституційний процес в Україні. Тенденції сучасного конституціоналізму в Україні. Основні етапи реформування Конституції України.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовний модуль 1.

№ 1. Конституційне право – провідна галузь права України (семінар розгорнута бесіда) (2 години)

Ключові поняття: «галузь права», «предмет конституційного права як галузі права», «джерела права», «прогалини у праві», «колізії у праві», «правовий інститут», «норми конституційного права».

П Л А Н

1. Предмет конституційного права як галузі права України і його місце в системі права України.
2. Джерела галузі конституційного права України.
3. Прогалини і колізії у конституційному праві та шляхи їх усунення і подолання.
4. Поняття конституційно-правових норм, їх особливості та класифікація.
5. Поняття в види конституційно-правових інститутів (загальні, початкові, головні).
6. Поняття конституційно-правових відносин, особливості їх суб'єктів .
7. Поняття конституційної відповідальності.

Завдання:

- проаналізуйте IV розділ Конституції і визначте матеріальні і процесуальні норми;
- складіть таблицю: які норми є імперативними а які диспозитивними в розділі IV КУ;
- визначте структуру правової норми у ст.ст.1, 7, 4, 9, 29, 26, 32, 39, 60 КУ;
- складіть схему: суб'єкти конституційної відповідальності;
- наведіть приклади загальних і початкових інститутів.

Реферати / доповіді:

1. Система галузі конституційного права України.
2. Поняття і види конституційно-правових відносин.
3. Конституційно-правова відповідальність.
4. Місце конституційного права в системі права України.
5. Поняття державного і конституційного права.
6. Вплив міжнародного права на систему джерел конституційного права України.

Питання для самоконтролю

1. Чим обумовлене провідне місце конституційного права в системі права України?
2. З яких елементів складається система галузі конституційного права України?

№ 2 Конституція України: поняття і юридичні властивості (семінар розгорнута бесіда)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: «конституція», «функції конституції», «об’єкт конституційного регулювання» «гнучка конституція», «жорстка конституція» «писана конституція», «неписана конституція», «пряма дія конституції», «принципи конституції», «юридичні властивості конституції», «юридична та фактична конституції», «Основний Закон», «конституційна реформа», «конституційний процес», «конституціоналізм», «верховенство конституції».

П Л А Н

1. Поняття, сутність і види конституцій. Структура конституції.
2. Місце конституції в системі національного законодавства.
3. Конституція і міжнародно-правові акти.
4. Юридичні властивості Конституції України.
5. Основні принципи Конституції України.
6. Основні етапи конституційного розвитку України.
7. Процедура внесення змін до Конституції України.

Завдання:

- написання есе «ідеальна конституція»;
- інфографіка – зміни до Конституції з 1996-2019рр.;
- порівняльна таблиця – редакція Конституції після судової реформи від 02.06.2016 р.;
- вирішення задач, тестування;
- дискусія щодо суб’єктів внесення змін до Конституції;
- обговорення проблеми юридичної і фактичної конституції, реальної і фіктивної.

Реферати / доповіді

1. Особливості суб’єктів прийняття та відміни конституцій.
2. Основні етапи розвитку конституціоналізму в Україні.
3. Конституція Пилипа Орлика 1710 року.
4. Конституція УНР 1918 року.
5. Особливості процесу створення Конституції України 1996 року.
6. Конституційна реформа в Україні.
7. Скасування політреформи 2004 р. та повернення до Конституції України у редакції 1996 р. (Рішення КСУ від 30 вересня 2010р.) та відновлення дії Конституції з 21.02.2014 року (в редакції 2004 р.)
8. Конституційна реформа (щодо правосуддя) від 02.06 2016 року

Питання для самоконтролю

1. Чим конституція відрізняється від інших законів?
2. У чому виявляється вища юридична сила Конституції України?
3. У чому полягають особливості Конституцій України радянського періоду?

№ 3. Загальні засади конституційного ладу в Україні (дискусія з елементами аналізу)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: «конституційний лад», «суспільний лад», «державний лад», «народний суверенітет», «державний суверенітет», «правопорядок», «політична багатоманітність суспільного життя», «економічна багатоманітність суспільного життя», «ідеологічна багатоманітність суспільного життя», «верховенство права», «пряма дія норм Конституції», «принцип розподілу влад.», «правова держава», «соціальна держава», «демократична держава», «конституціоналізм». «узурпація державної влади»

П Л А Н

1. Конституційне визначення України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.
2. Конституційний принцип політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності суспільного життя в Україні.
3. Конституційне закріплення форми української держави (форма правління, устрій, правовий режим).
4. Конституційні засади національної та культурної політики Української держави.

Завдання:

– теми для обговорення: принцип народного суверенітету, поняття державного суверенітету, принцип розподілу влад, принцип верховенства права, правова держава, соціальна держава;

– прокоментуйте: «право визначати і змінювати конституційний лад належить виключно народові України...».

– Чи згодні Ви з твердженням, що Україна є соціальна держава?

– Робота групами (проаналізувати положення Конституції та знайти норми, які характеризують Україну як змішану республіку(визначити риси президентської та риси парламентської республіки).

Реферати / доповіді

1. Об'єкти права власності українського народу.
2. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини як головний обов'язок держави в Україні.
3. Державні символи України.
4. Європейська хартія регіональних мов або меншин.

5. Європейська соціальна хартія.
6. Статус української мови як державної.
7. Обмеження влади правом як засада конституційного ладу України.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає зміст народного суверенітету?
2. Людина як вища соціальна цінність в Україні.
3. У чому полягає статус української мови як державної ?

№ 4. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні (семінар - розгорнута бесіда)

(семінар – 4 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: «конституційно-правовий статус людини і громадянина», «конституційне право», «конституційна свобода», «конституційний обов'язок», «гарантії конституційних прав, свобод і обов'язків», «громадянство», «подвійне громадянство», «множинне громадянство», «громадяни», «іноземці», «біпатриди», «апатриди», «право на притулок», «біженці», «електронні особи», «імміграція», «дискримінація», «омбудсмен»

П Л А Н

1. Поняття та елементи конституційно-правового статусу людини і громадянина.
2. Поняття, зміст и види конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
3. Поняття і зміст конституційних обов'язків людини і громадянина в Україні.
4. Поняття і види гарантій конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.
5. Поняття громадянства. Виникнення і припинення громадянства України відповідно до Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 року.
6. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців» від 22 вересня 2011 року.

Практичне заняття:

- складання словника – термінів (правовий статус особи);
- тестування, виконання творчих завдань, написання есе «права і свободи людини»;
- теми для обговорення : гендерна рівність, свобода слова, електронні особи, штучний інтелект, види дискримінації, характеристика четвертого покоління прав людини;
- проаналізувати основні положення ліберальної концепції прав людини (презентація);
- чотири покоління прав людини (робота групами - презентація);
- право на свободу слова в XXI столітті (дискусія);

– реалізація права на мирні збори, мітинги та демонстрації (робота групами - імітаційна гра).

Реферати / доповіді

1. Право на притулок в Україні: поняття і правова регламентація.
2. Інститут подвійного громадянства.
3. Правовий статус закордонних українців.
4. Характеристика Європейської конвенції про громадянство.
5. Характеристика Закону України “Про імміграцію” від 07 червня 2001 року.
6. Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
7. Правомірне обмеження прав людини.
8. Види дискримінації.

Питання для самоконтролю

1. З яких елементів складається конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні?
2. Визначте які види конституційних прав і свобод людини і громадянина закріплені в Конституції України?
3. Поясніть зміст понять: «громадяни», «іноземці», «біпатриди» «апатриди», «закордонні українці», «біженці», «іммігранти».

№ 5. Конституційні основи народного волевиявлення (дискусія з елементами аналізу)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: демократія, безпосередня демократія, представницька демократія, вибори, референдум, виборче право, виборчий процес, плебісцит, абсентеїзм, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, активне виборче право, пасивне виборче право, виборчі цензи, **плебісцит, народна ініціатива, конституційний референдум, електронне голосування.**

П Л А Н

1. Поняття демократії і форми її прояву.
2. Поняття і види виборів. Конституційна регламентація виборів в Україні.
3. Принципи виборчого права.
4. Характеристика виборчих систем (особливості мажоритарної і пропорційної виборчих систем).
5. Поняття і види референдумів. Конституційна регламентація референдумів в Україні.

Завдання:

- ілюстрація стадій виборчого процесу у вигляді коміксу (робота групами);

- складання словника-термінів «виборчий процес»;
- написання есе « що для Вас є демократія?»;
- складіть схему: види виборчих цензів;
- дискусія « які питання можуть бути розглянуті на референдум?»

Реферати / доповіді

1. Пасивне виборче право: поняття і правова регламентація.
2. Електронна демократія.
3. Виборча система України: проблеми теорії та практики.
4. Правове регулювання створення і діяльності політичних партій в Україні.
5. Референдуми в Україні: теорія і практика.

Характеристика Виборчого кодексу України.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає різниця між виборами та референдумами?
2. Охарактеризуйте принципи виборчого права в Україні.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

№ 6. Верховна Рада України (семінар – розв’язання проблемних завдань)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: «законодавча влада», «орган законодавчої влади», «статус народного депутата», «гарантії депутатської діяльності», «несумісність депутатського мандату», «депутатська недоторканність», «законодавчий процес», «запит депутатський», «звернення депутатське», «депутатський імунітет», «індемнітет».

П Л А Н

1. Поняття і соціальне призначення законодавчої влади, її співвідношення з виконавчою та судовою владою.
2. Конституційний склад, порядок обрання і строк повноважень Верховної Ради України.
3. Народний депутат України та його статус.
4. Конституційна регламентація компетенції Верховної Ради України.
5. Організація роботи Верховної Ради України.
6. Поняття і стадії законодавчого процесу. Його правова регламентація в Україні.

Завдання:

- моделювання парламентських процедур;

- виконання творчих завдань;
- складання словника-термінів;
- скасування депутатської недоторканності: плюси та мінуси (робота групами, приклади законодавства різних країн).

Теми для обговорення: Доцільність впровадження двопалатного парламенту в Україні. конституційний склад парламенту (зменшення кількості народних депутатів, приклади різних країн). Е-парламент, е-петиції.

Доповіді

1. Депутатська недоторканість в Україні.
2. Комітети, тимчасові спеціальні і тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України.
3. Акти Верховної Ради України.
4. Двопалатний парламент.
5. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.
6. Законодавчий процес і його характеристика.

Питання для самоконтролю:

1. Яким чином Верховна Рада України може впливати на повсякденну діяльність інших органів держави?
2. Підстави і порядок припинення повноважень народного депутата України.
3. Які питання можуть бути вирішеними виключно законами України?

№ 7. Президент України (дискусія з елементами аналізу)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: «глава держави», «недоторканність Президента», «президентська несумісність», «контрасигнація», «інавгурація» «присяга», «промульгація», « інститут помилування», «вето», «імпічмент», «гарант».

П Л А Н

1. Місце і роль Президента в механізмі Української держави.
2. Порядок обрання Президента України.
3. Компетенція Президента України. Контрасигнація актів Президента України.
4. Конституційні підстави і процедура дострокового припинення повноважень Президента України.
5. Рада національної безпеки і оборони України.

Завдання:

- проаналізувати повноваження Президента за Конституцією України і визначити які права має глава держави і які обов'язки (схема);
- інфографіка: акти Президента України, акти ВРУ порівняти ;
- дискусія «відповідальність глави держави», «інститут помилювання»;
- складіть схему: основні етапи виборчого процесу чергових виборів Президента України;
- тестування, вирішення задач.

Реферати / доповіді

1. Рада національної безпеки і оборони України.
2. Акти Президента України.
3. Процедура імпічменту.
4. Контрасигнація актів глави держави.
5. Становлення інституту глави держави в Україні.
6. Статус глави держави після відновлення дії Конституції в редакції 2004 року, та 2014 р.
7. Статус Офісу Президента України.

Питання для самоконтролю

1. До якої гілки державної влади входить посада Президента України?
2. Розкрийте зміст права недоторканності Президента України.
3. У чому полягає президентська несумісність в Україні?
4. Розкрийте компетенцію Ради національної безпеки і оборони України.
5. Які повноваження має Офіс Президента України?

№ 8. Кабінет Міністрів та інші органи виконавчої влади в Україні (семінар -розгорнута бесіда)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: «виконавча влада», «уряд», «коаліційний уряд» «система органів виконавчої влади», «міністерства», «центральні органи виконавчої влади», «служби», «агентства», «інспекції», «органи виконавчої влади зі спеціальним статусом», «коаліційна угода» «програма діяльності уряду», «резолуція недовіри», «година запитань».

П Л А Н

1. Поняття і соціальне призначення виконавчої влади, її співвідношення з законодавчою і судовою владою.

2. Склад і порядок формування Кабінету Міністрів України.
3. Компетенція Кабінету Міністрів України. Акти КМУ.
4. Система органів виконавчої влади.
5. Центральні та інші органи виконавчої влади в Україні.
6. Система, порядок формування і компетенція місцевих органів виконавчої влади.

Завдання:

- складіть схему «система органів виконавчої влади»;
- проаналізуйте процедуру контрасигнації в Україні (робота виконується письмово);
- порівняйте повноваження уряду в парламентській і президентських республіках;
- тема для обговорення: « повноваження уряду в парламентській республіці», «Е-уряд».

Реферати / доповіді

1. Підстави і порядок припинення повноважень Кабінету Міністрів України.
2. Структура місцевих державних адміністрацій.
3. Характеристика Закону України „Про столицю України – місто-герой Київ” від 15 січня 1999 року.
4. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування.
5. Адміністративна реформа в Україні.
6. Статус Державних секретарів міністерств.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні нормативно-правові акти, які регламентують порядок організації і функціонування Кабінету Міністрів України.
2. Назвіть основні напрямки діяльності Кабінету Міністрів України.

№ 9. Конституційні засади правосуддя. Прокуратура (семінар розгорнута бесіда)

(2 години)

Ключові поняття: «судова влада», «система судоустрою», «принцип територіальності та спеціалізації», «право на справедливий суд», «присяжні», «засади судочинства», «суддівське самоврядування», «конституційний статус суддів».

П Л А Н

1. Поняття і соціальне призначення судової влади, її співвідношення з законодавчою і виконавчою владою.
2. Основні засади судочинства в Україні.
3. Система судоустрою України.

4. Вища рада правосуддя, конституційний склад, повноваження.
5. Місце і роль прокуратури в системі державних органів України.(конституційна реформа від 02.06.2016року).

Завдання:

- інфографіка : «зміни до Конституції (щодо правосуддя)»;
- есе «право на справедливий суд»;
- проаналізувати ст.129 Конституції України та розкрити зміст основних засад судочинства;
- запропонована тема для обговорення: правова природа суду присяжних в Україні та зарубіжних країнах.

Реферати

1. Конституційний статус суддів в Україні.
2. Статус Вищої ради правосуддя.
3. Характеристика ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»
4. Судова реформа в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте основний зміст конституційних принципів правосуддя в Україні.
2. Розкрийте зміст компетенції Вищої ради правосуддя.

№ 10. Конституційний Суд України (дискусія з елементами аналізу)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

Ключові поняття: «конституційна юрисдикція», «конституційний нагляд», «конституційний контроль», «конституційне провадження», «конституційна скарга», «конституційне звернення», «конституційне подання», «забезпечувальний наказ».

П Л А Н

1. Поняття і сутність конституційної юрисдикції.
2. Склад, порядок формування і повноваження Конституційного Суду України.
3. Статус суддів КСУ.
4. Конституційне провадження
5. Форми звернення до Конституційного Суду України.
6. Суб'єкти звернення до Конституційного Суду України.
7. Конституційна скарга, особливості подання.
8. Акти КСУ (висновки, рішення, забезпечувальні накази).

Практичне заняття:

- виконання творчих завдань;
- вибрати самостійно і проаналізувати рішення Конституційного Суду України (не менше 3) по конкретному конституційному інституту;
- скласти схеми: організаційна структура КСУ, види засідань КСУ, види рішень КСУ;
- обговорення: конституційна скарга та її сучасні моделі;
- особливості функціонування інституту конституційної скарги у ФРН, Австрії, Іспанії, Польщі (робота групами).

Реферати

1. Статус судді Конституційного Суду України.
2. Рішення і висновки Конституційного Суду України.
3. Форми звернення до Конституційного Суду України.
4. Роль Конституційного Суду України в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Конституційна скарга.
5. Європейський досвід функціонування інституту конституційної скарги.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає різниця між конституційним наглядом і конституційним контролем?
2. Розкрийте зміст статусу судді Конституційного Суду України.

№ 11. Територіальний устрій України (семінар -розгорнута бесіда)

(2 години)

Ключові поняття: «територіальний устрій», «адміністративно-територіальний устрій», «децентралізація», «централізація», «адміністративна реформа», «спеціальний статус міста» «автономія», «тимчасово окупована територія», «анексія».

П Л А Н

1. Поняття територіального устрою та його співвідношення з державним устроєм.
2. Конституційний статус Автономної Республіки Крим. Характеристика Конституції АРК.
3. Система адміністративно-територіального устрою України.
4. Характеристика ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018року.

5. Характеристика ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 року.

Завдання:

- дискусія: про необхідність проведення адміністративної реформи в Україні;
- Сформулюйте не менше 5 аргументів щодо унітарного устрою України;
- Визначте правовий режим тимчасово окупованої території;
- Визначте яка відповідальність передбачена за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї?

Реферати

1. Поняття і види автономій (досвід зарубіжних країн).
2. Спеціальний статус міст Києва.
3. Правовий статус тимчасово окупованої території України.
4. Захист виборчих прав громадян України на тимчасово окупованій території.
5. Порядок в'їзду осіб на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте співвідношення понять «державний устрій» та «територіальний устрій».
2. Які риси вказують на унітарність Української держави.

№ 12. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (дискусія з елементами аналізу)

(семінар – 2 години, практичне заняття – 2 години)

лючові поняття: «місцеве самоврядування», «органи місцевого самоврядування», «територіальна громада», «обласні і районні ради», «сільський, селищний, міський голова», «органи самоорганізації населення», «староста».

П Л А Н

1. Поняття і сутність місцевого самоврядування, його місце в системі публічної влади.
2. Форми здійснення місцевого самоврядування в Україні.
3. Органи і посадові особи місцевого самоврядування.
4. Форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування.
5. Повноваження сільського, селищного, міського голови.
6. Повноваження районних і обласних рад.

Завдання:

- Складання схеми – система місцевого самоврядування;

- порівняльна таблиця: акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування;
- презентація: повноваження виконавчих органів сільських селищних, міських рад (робота групами);
- порівняти підстави дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови і старости. Знайти спільні і виділити різні підстави дострокового припинення повноважень старости (робота виконується письмово).

Реферати / доповіді

1. Європейська хартія про місцеве самоврядування.
2. Державна підтримка місцевого самоврядування.
3. Місцеве самоврядування: український та світовий досвід.
4. Особливості здійснення місцевого самоврядування в м. Києві.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає основний зміст і спрямованість Європейської хартії про місцеве самоврядування.
2. Якими нормативно-правовими актами регламентується порядок здійснення місцевого самоврядування в Україні?
3. Яким чином органи місцевого самоврядування можуть впливати на діяльність місцевих державних адміністрацій?

№ 13. Конституційна відповідальність за законодавством України (семінар -розгорнута бесіда)

(2 години)

Ключові поняття: юридична відповідальність, конституційна відповідальність, конституційний делікт

П Л А Н

1. Визначення поняття «конституційна відповідальність», його суть.
2. Конституційна відповідальність у структурі юридичної відповідальності.
3. Види конституційної відповідальності.
4. Склад конституційного делікту.
5. Конституційно-правові санкції.
6. Особливості порядку притягнення до конституційної відповідальності.

Завдання:

- порівняльна таблиця: цивільна, кримінальна відповідальність та конституційна відповідальність;

- презентація: суб'єкти конституційної відповідальності;
- встановити вичерпний перелік конституційно-правових санкцій.

Реферати / доповіді

1. Конституційна відповідальність – самостійний вид юридичної відповідальності.
2. Принципи конституційної відповідальності.
3. Конституційна відповідальність колегіальних органів державної влади в Україні.
4. Особливості конституційно-правових санкцій.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає відмінність конституційної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності?
2. Які конституційно-правові санкції передбачені законодавством України?
3. Який порядок притягнення до конституційної відповідальності органів та посадових осіб в Україні?

№ 14. Конституціоналізм в Україні (семінар-дискусія).

(2 години)

Ключові поняття: конституціоналізм, Конституція України, принципи конституціоналізму, структура конституціоналізму.

П Л А Н

1. Підходи до визначення поняття «конституціоналізм».
2. Історія виникнення конституціоналізму.
3. Зміст та форма конституціоналізму.
4. Основні принципи конституціоналізму.
5. Етапи розвитку українського конституціоналізму.

Реферати / доповіді

1. Сучасний стан українського конституціоналізму.
2. Конституція та конституціоналізм: співвідношення та суть.
3. Конституціоналізм як елемент правової культури.
4. Основні елементи конституціоналізму.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає суть конституціоналізму?
2. Які особливості конституціоналізму в Україні?
3. Назвіть основні принципи конституціоналізму.

ТЕМИ, ЯКІ ПРОПОНУЮТЬСЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№1. Наука конституційного права України

Ключові поняття: «юридичні науки», «предмет науки конституційного права України», «методи науки конституційного права України», «функції науки конституційного права України».

П Л А Н

1. Предмет і методи науки конституційного права України та її місце в системі юридичних наук.
2. Функції науки конституційного права України.
3. Значення вивчення науки конституційного права України для підготовки правознавців.

Реферати

1. Роль науки конституційного права у розвитку держави і права України.

Питання для самоконтролю

1. Чим обумовлене провідне місце науки конституційного права в системі юридичних наук?
2. У чому полягає значення вивчення науки конституційного права України для підготовки правознавців?

№ 2. Конституційні основи системи державних органів України

Ключові поняття: механізм держави, державний апарат, органи держави.

П Л А Н

1. Державний апарат і його місце в механізмі держави.
2. Поняття і види органів держави.
3. Конституційні принципи організації і діяльності органів державної влади в Україні.

Реферати / доповіді

1. Поняття і види державних організацій.
2. Правовий статус державних службовців.
3. Реформа державної служби в Україні.

№ 3. Інститути громадянського суспільства в Україні.

Ключові поняття: політичні партії, громадські об'єднання, професійні об'єднання, благодійні і релігійні організації.

П Л А Н

1. Значення інститутів громадянського суспільства для розвитку держави і права.
2. Правова основа функціонування політичних партій в Україні.

3. Участь політичних партій у виборчому процесі.
4. Поняття громадських об'єднань, їх види.
5. Процедура створення громадських об'єднань за законодавством України.
6. Професійні об'єднання в Україні.
7. Особливості створення та функціонування благодійних та релігійних організацій в Україні.

Імітаційна гра: створення політичної партії та громадського об'єднання.

№4. Правовий режим воєнного, надзвичайного стану та надзвичайної ситуації.

Ключові поняття: воєнний стан, надзвичайний стан, надзвичайна ситуація.

П Л А Н

1. Поняття воєнного стану та його правове регулювання в Україні.
2. Порядок введення та припинення, скасування воєнного стану в Україні.
3. Поняття надзвичайного стану.
4. Порядок введення та припинення надзвичайного стану.
5. Поняття режиму надзвичайної ситуації.
6. Порядок введення режиму надзвичайної ситуації, його припинення.

Завдання:

1. Встановити особливості здійснення державної влади та місцевого самоврядування в Україні під час воєнного стану та надзвичайного стану.
2. Визначити особливості реалізації прав і свобод людини і громадянина під час воєнного стану та надзвичайного стану.
3. Встановити наслідки введення воєнного стану для розвитку міжнародних відносин.

ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТАКОЖ ПРОПОНУЄТЬСЯ ВИВЧЕННЯ:

1. Конституції зарубіжних країн.
2. Принцип розподілу влади (Монтеск'є, Дж Локк).
3. Принцип народного суверенітету (Ж.Руссо).
4. Поняття соціальної держави (класифікація, приклади зарубіжних країн).
5. Принцип верховенства права.
6. Інститут подвійного та множинного громадянства.
7. Інститут омбудсмана в Україні та зарубіжних країнах.
8. Європейська конвенція про громадянство.
9. Право на притулок.
10. Статус біженців в зарубіжних країнах.
11. Теорія природного права.
12. Закон України «Про імміграцію».
13. Закон України «Про звернення громадян».
14. Закон України «Про доступ до публічної інформації».
15. Закон України «Про декомунізацію».
16. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання».
17. Закон України «Про політичні партії в Україні».
18. Закон України «Про громадські об'єднання»,
19. Статус державної мови в Україні та зарубіжних країнах.
20. Питання проведення мітингів і демонстрацій в Україні і зарубіжних країнах.
21. Правомірне обмеження прав людини і громадянина.
22. Інститут референдумів в зарубіжних країнах.
23. Комп'ютерна презентація (види дискримінації).
24. Стислі доповіді (евтаназія, смертна кара, гендерна політика, легалізація зброї.).
25. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків».
26. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України
27. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації».
28. Закон України «Про правовий режим воєнного стану».
29. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану».
30. Кодекс цивільного захисту України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р., Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
 2. Закон України «Про Конституційний Суд України». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст.376 // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
 3. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, ст. 99 // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97>
 4. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545 // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
 5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 30, ст.260 // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
 6. Загальна декларація прав людини (10 грудня 1948 року).
 7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 року) Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97.
-
1. Конституційне право України: підручник. 2-е вид., перероб. і доп / за заг.ред. В.Ф. Погорілка. К.: Алерта, 2010.
 2. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: підручник. 3-є вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2006.
 3. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-ї річниці незалежності України. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001.
 4. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики / В.Є. Скомороха. К.: Леся-К, 2007.
 5. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії і практики): монографія. К.: Центр навчальної літератури, 2005.
 6. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2005. 560 с.
 7. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналіт. огляд та комент.) / А. Стрижак. К.: Ін Юре, 2010. 631с.
 8. Захист прав і свобод людини і громадянина при здійсненні правосуддя в рішеннях Конституційного Суду України / А.С. Головін. К.: Логос, 2011. 307 с.
 9. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні : актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя / А.О. Селіванов, А.А. Стрижак. К.: Логос, 2010. 276с.

10. Совгиря О.В. Конституційно-процесуальне право України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2010. 536с.
11. Орленко В.І., Орленко В.В. Конституційне право України: посібник для підготовки до іспитів. Видавництво 6-те, доповнене та перероблене. 2014.
12. Баулін О.В., Лебідь В.І. Конституційне законодавство України: навчальний посібник: серія «Студентський мінімум». 2015.
13. Конституційне право України. 2-ге видання, перероблене та доповнене: посібник для підготовки до іспитів. 2015.
14. Тетарчук І.В. Конституційне право України. Для підготовки до іспитів: навчальний посібник. 2015.
15. Федоренко В. Конституційне право України. Підручник (рекомендовано МОН). 2015.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ

Конституційне право (оновлена)

1. Конституція України в редакції 07.02.2019 року.
 2. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналіт. огляд та комент.) / А. Стрижак. К.: Ін Юре, 2010. 631с.
 3. Науково-практичний коментар Конституції України : коментар / І. М. Сопілко, Д. О. Беззубов, Ю. В. Корнєєв, О. М. Мельник. К. : ЦУЛ, 2017. 164 с.
 4. Захист прав і свобод людини і громадянина при здійсненні правосуддя в рішеннях Конституційного Суду України / А.С. Головін. К.: Логос, 2011. 307 с.
 5. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні : актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя / А.О. Селіванов, А.А. Стрижак. К.: Логос, 2010. 276 с.
 6. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського Суду з прав людини, Конституційного Суду України). Вибрані акти Європейського Суду з прав людини Конституційного Суду України . конституційних судів (трибуналів) зарубіжних країн / В.М. Кампо. К. : Юрінком Інтер, 2013. 376 с.
 7. Паславська Н. Конституційна юстиція Федеративної Республіки Німеччина: від витоків до сьогодення : монографія. Львів : ПАІС, 2017. 288 с.
 8. Історичні витoki вітчизняного конституціоналізму: звичаї, традиції, пам'ятки права та філософські концепції : монографія / М.М. Гультай. К. : Юрінком Інтер, 2017. 240 с.
 9. Іщенко О.П. Конституційно-правові основи адміністративно-територіального устрою України: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2014. 224с.
- Совгиря О.В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку. К. : Юрінком Інтер, 2012. 464 с.
10. Записки конституціоналіста / А.О. Селіванов. К. : Лотос, 2013. 169 с
 11. Реалії конституційного права України / А.О. Селіванов. К.; Лотос, 2015. 84 с.

12. Теорія і практика застосування конституційного права України / А.В. Селіванов. Харків : Право, 2016. – 176 с.
13. Конституційне право України: підруч./до 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.А. Федоренко- К.: Ліра-К, 2016. 616 с.
14. Лапкін А.В. Судове право України: навч.посіб. у схемах / А.В Лапкін. вид.2-ге, змін та допов. Харків: Право, 2017. 150 с.
15. Конституційні засади сучасного державотворення : навч. посіб. у питаннях і відповідях / Т.Е. Кагановська, Е.І.Григоренко, Я.О. Григоренко, О.С. Передерій ; заг.ред. Т.Е. Кагановської. Харків : Право, 2017. 304 с.
16. Виборче право: підруч. / В.Ф. Нестерович. К. : Ліра-К, 2017. 504. с.
17. Конституційне право України : посібник для підготовки до іспитів / Ю. Г. Барабаш, Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин. Х. : Право, 2017. 370 с.
18. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.] ; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова. Одеса : Юрид. літ., 2017. 256 с
19. Лебідь В. І. Конституційне право України : навч. посіб. / В. І. Лебідь. К. : Алерта, 2017. 36 с.
20. Парламентаризм та законотворення : вибрані лекції / упоряд.: О. Л. Копиленко, Є. Р. Бершеда, Ю. О. Волошин, І. М. Мищак. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 498 с.
21. Рішення Європейського суду з прав людини щодо доступу до інформації / Харківська правозахисна група ; упоряд. О. М. Павліченко. 2-ге вид., випр. та допов. Х. : Права людини, 2017. 472 с.
22. Науково-практичний коментар до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» : коментар / Ю. О. Буглак, В. В. Галуцько, В. І. Чижмарь. К. : ЦУЛ, 2017. 525 с.
23. Конституційне право України. Повний курс: навч.посіб. / Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. К. : Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
24. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. / за заг.ред. А.Р. Крусян та А.А. Єзерова. К. : Юрінком Інтер, 2018. 524 с.
25. Практикум з Конституційного права України / В.Ф. Нестерович. К. : Ліра-К, 2018. 64 с.
26. Порівняльне конституційне право: навч. посібник / М.В. Савчин. К. : Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
27. Конституційний контур парламенту: посібник для народних депутатів / В.М. Шаповал. К. : Друкар. Дім Олега Федорова., 2019. 118с.

Електронні ресурси:

1. www.rada.gov.ua – Офіційний сайт Верховної Ради України.
2. www.kmu.gov.ua – Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. www.president.gov.ua – Офіційний сайт Президента України.
4. www.minjust.gov.ua – Офіційний сайт Міністерства юстиції України.
5. minjust.gov.ua/m/stisli-vikladi-rishen-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini – Стислі виклади рішень щодо України, винесених Європейським Судом з прав людини.
6. www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
7. catalogue.nplu.org – Національна парламентська бібліотека України
8. court.gov.ua – Офіційний веб-портал Судова влада України
9. www.ccu.gov.ua – офіційний сайт Конституційного Суду України
10. www.ombudsman.kiev.ua – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини
11. www.echr.coe.int – Європейський суд з прав людини.

Питання для підготовки до екзамену з курсу

“Конституційне право”

1. Поняття конституціоналізму, його елементи.
2. Основні етапи розвитку українського конституціоналізму .
3. Поняття конституції та її юридичні властивості.
4. Види конституцій.
5. Функції конституції.
6. Розробка і прийняття Конституції України 1996 року.
7. Загальна характеристика Конституції України 1996 року.
8. Порядок внесення змін до Конституції України.
9. Конституційне право України - наука та навчальна дисципліна.
10. Конституційне право України - провідна галузь права.
11. Предмет конституційного права України.
12. Метод конституційного права України.
13. Джерела конституційного права України.
14. Конституційно-правові відносини та їх структура.
15. Суб'єкти конституційного права України.
16. Правосуб'єктність Українського народу.
17. Громадянин України - суб'єкт конституційного права України.
18. Органи публічної влади -суб'єкти конституційного права України.
19. Конституційно-правова норма: поняття, види та особливості.
20. Поняття громадянства України.
21. Принципи громадянства України.
22. Способи набуття громадянства у теорії конституційного права.
23. Підстави та порядок набуття громадянства України.
24. Порядок та умови прийняття до громадянства.
25. Підстави та порядок припинення громадянства України.
26. Порядок та умови виходу із громадянства України.
27. Правовий статус іноземців за законодавством України.
28. Правовий статус осіб без громадянства за законодавством України.
29. Правовий статус біженців за законодавством України.

30. Правовий статус осіб, які потребують додаткового захисту.
31. Правовий статус осіб, які потребують тимчасового захисту.
32. Особливості юридичної відповідальності іноземців та осіб без громадянства в Україні.
33. Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.
34. Поняття конституційного ладу України.
35. Україна - суверенна та незалежна держава.
36. Україна - правова держава.
37. Україна - соціальна держава.
38. Україна - демократична республіка.
39. Україна – унітарна держава.
40. Співвідношення державного і народного суверенітетів у конституційному праві України.
41. Конституційний лад та громадянське суспільство.
42. Гарантії державного суверенітету в Конституції України.
43. Акти міжнародного права в правовій системі України.
44. Принцип верховенства права, як складова конституційного ладу України.
45. Пряма дія норм Конституції України.
46. Конституційний принцип поділу державної влади в Україні.
47. Принцип народовладдя.
48. Форми реалізації народовладдя в Україні.
49. Поняття та види референдумів за чинним законодавством України.
50. Предмет референдуму за чинним законодавством України.
51. Юридична сила рішень, прийнятих на референдумі.
52. Правовий статус мов в Україні.
53. Поняття та система адміністративно-територіального устрою, його принципи.
54. Порядок утворення адміністративно-територіальних одиниць.
55. Статус адміністративно-територіальних одиниць за законодавством України.
56. Конституційно-правовий статус АРК.
57. Принцип гарантування місцевого самоврядування.
58. Поняття місцевого самоврядування та його система в Україні.
59. Особливості організації місцевого самоврядування на рівні області.
60. Особливості організації місцевого самоврядування на рівні району.

61. Особливості організації місцевого самоврядування на рівні міста, села, селища.
62. Поняття, види та функції державних символів України та їх нормативне закріплення.
63. Поняття конституційного статусу людини та громадянина.
64. Система конституційних прав і свобод людини.
65. Конституційні обмеження в реалізації прав людини.
66. Конституційні принципи конституційного статусу людини.
67. Конституційні обов'язки людини і громадянина
68. Виборче право громадян.
69. Принципи виборчого права.
70. Виборчі системи в Україні.
71. Поняття та види виборів в Україні.
72. Суб'єкти та етапи виборчого процесу.
73. Вибори до Верховної Ради України.
74. Вибори в Україні.
75. Місцеві вибори в Україні.
76. Політичні партії: поняття, порядок легалізації, права, припинення діяльності.
77. Конституційний статус Верховної Ради України як парламенту, його склад та структура.
78. Загальна характеристика законодавчого процесу. Акти парламенту.
79. Повноважність Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України .
80. Конституційний статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
81. Конституційний статус народного депутата України. Набуття та припинення ним повноважень.
82. Депутатський запит та депутатське звернення.
83. Конституційний статус Президента України.
84. Функції і повноваження Президента України.
85. Акти Президента України.
86. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України.
87. Система органів виконавчої влади згідно із Конституцією України.
88. Конституційний статус Кабінету Міністрів України як Уряду України.
89. Порядок формування та припинення діяльності Кабінету Міністрів України.

90. Повноваження Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України.
91. Нормативно-правове регулювання воєнного стану в Україні.
92. Нормативно-правове регулювання надзвичайного стану в Україні.
93. Конституційне судочинство в Україні.
94. Порядок формування Конституційного Суду України і його структура.
95. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
96. Юрисдикція Конституційного Суду України.
97. Загальна характеристика конституційного судового процесу. Акти Конституційного Суду України.
98. Поняття, види та підстави конституційно-правової відповідальності.